

Nastaviti dobru praksu: kontinuitet i osnaživanje uloge NVO sektora u implementaciji strategije socijalnog uključivanja

Tatjana Slijepčević

Sadržaj

Sažetak	1
1. Uvod	2
2. Definicija socijalne isključenosti	2
3. Socijalna isključenost u Evropskoj uniji	3
4. Problem socijalne isključenosti u Bosni i Hercegovini	5
5. Strategija socijalnog uključivanja Bosne i Hercegovine	6
6. Pripremna faza Strategije socijalnog uključivanja	7
7. Uloga NVO sektora u pripremi i implementaciji Strategije socijalnog uključivanja	8
8. Trenutni i mogući načini pružanja socijalnih usluga	9
8.1. Država kao isključivi pružatelj socijalnih usluga	10
8.2. NVO-i kao isključivi pružatelji socijalnih usluga	10
8.3. Socijalne usluge koje pruža privatni sektor	11
8.4. Socijalne usluge koje pruža država, NVO sektor i privatni sektor	11
8.5. NVO sektor kao ključni partner Vlade za pružanje socijalnih usluga	11
8.6. Mješoviti model pružanja socijalnih usluga - partnerstvo između Vlade i NVO sektora	12
9. Praktične preporuke	14
10. Zaključak	16
ANEKS I - STUDIJE SLUČAJA	17
STUDIJA SLUČAJA 1 - FONDACIJA LOKALNE DEMOKRATIJE	17
STUDIJA SLUČAJA 2 – CENTAR ZA MLADE I DJECU SA POSEBNIM POTREBAMA "LOS ROSALES" MOSTAR	18
STUDIJA SLUČAJA 3 - UDRUŽENJE "VAŠA PRAVA"	19
STUDIJA SLUČAJA 4 - UDRUŽENJE "ŽENE ZA ŽENE INTERNACIONAL" BOSNA I HERCEGOVINA	20
Bibliografija	21

Sažetak

Bosna i Hercegovina se suočava sa sve većim problemom socijalne isključenosti i siromaštva koje pogađa gotovo polovinu stanovništva u BiH. U cilju rješavanja ovog problema izrađena je Strategija socijalnog uključivanja. Zbog svog inkluzivnog karaktera, izrada i implementacija Strategije socijalnog uključivanja zahtijeva participativni pristup i uključivanje širokog spektra relevantnih aktera. Jedan od glavnih aktera u ovom procesu je NVO sektor, koji posjeduje veliko iskustvo u radu sa socijalno isključenim i marginaliziranim grupama. Predstavnici NVO sektora zaista jesu bili uključeni u fazu pripreme Strategije socijalnog uključivanja, ali postoji zabrinutost da bi njihova uloga mogla biti umanjena tokom faze implementacije, monitoringa, evaluacije što može ozbiljno utjecati na sveukupne rezultate Strategije. Uloga NVO sektora u Strategiji socijalnog uključivanja treba biti nastavljena i čak osnažena u slijedećim fazama implementacije, što će upravo biti fokus ove studije. Studija će, najprije, objasniti fenomen socijalne isključenosti koji je relativno nov kako u kontekstu Evropske unije tako i Bosne i Hercegovine. Studija će pružiti pregled zvaničnog prepoznavanja fenomena socijalne isključenosti, razmjere socijalne isključenosti i mjere koje su preduzete da bi se riješio ovaj problem u Evropskoj uniji i Bosni i Hercegovini. Poseban naglasak će, razumljivo, biti stavljen na Strategiju socijalnog

uključivanja u BiH i potrebu jasnijeg definiranja uloge koju će civilno društvo, odnosno, nevladine organizacije imati u njenoj implementaciji. Studija će, nadalje, pružiti detaljnu analizu kapaciteta, veličine i strukture NVO sektora u BiH i objasniti zašto baš ovaj sektor treba da bude glavni partner države u svim fazama implementacije Strategije socijalnog uključivanja. Također, analizirat će mogućnosti da drugi sektori preuzmu ovu ulogu u implementaciji Strategije i cjelokupnom pružanju socijalnih usluga, bilo kao partneri države bilo kao isključivi pružatelji. Predložit će mješoviti model pružanja socijalnih usluga, koji se zasniva na bliskoj saradnji i partnerstvu između države i nevladinog sektora kao najpogodnijeg i najsveobuhvatnijeg za implementiranje Strategije socijalnog uključivanja i sveukupnog pružanja socijalnih usluga. Studija će ponuditi niz preporuka koje bi trebale biti uzete u obzir i na osnovu kojih se mogu izvršiti eventualne izmjene u Strategiji socijalnog uključivanja. Ove preporuke imaju za cilj da osiguraju da Strategija da efikasne, dugoročne i održive rezultate i da bude implementirana na najadekvatniji i najsveobuhvatniji način, na uzajamno zadovoljstvo svih uključenih strana, a najvažnije, krajnjih korisnika.

1. Uvod

Iako je postignut značajan napredak u razvoju i oporavku Bosne i Hercegovine, naročito u posljednjoj deceniji, još mnoga pitanja trebaju biti riješena. Predstojeći izazovi, prije svega, uključuju uspostavljanje demokratije, vladavine prava i ispravno funkcionirajućeg državnog aparata, kao i postavljanje temelja za ekonomski rast i prosperitet. Siromaštvo i socijalna isključenost su među najozbiljnijim problemima koji pogađaju većinu bosanskohercegovačkih građana. Kako bi se riješili ovi problemi poduzete su mnogobrojne mjere koje, nažalost, nisu dale značajne i dugoročne rezultate. Prema posljednjim podacima, gotovo polovina stanovništva u Bosni i Hercegovini je socijalno isključena po različitim osnovama, dok je jedna polovina stanovništva u stanju ekstremne socijalne isključenosti.¹ Kao odgovor na ovo alarmantno stanje, Vijeće ministara Bosne i Hercegovine je izradilo Strategiju socijalnog uključivanja² koja bi trebala adresirati problem socijalne isključenosti i siromaštva i provesti mjere koje bi promijenile trenutnu situaciju marginaliziranih i ranjivih kategorija u bosanskohercegovačkom društvu. Stanje najranjivijih grupa u BiH je doseglo razmjere kada se trenutna, sveobuhvatna i dugoročna akcija ne može više odgađati. Stoga mjere predviđene Strategijom socijalnog uključivanja trebaju odgovoriti na ovaj izuzetno zahtjevni zadatak, što će iziskivati upotrebu svih raspoloživih sredstava, kao i koordinaciju i dobro usmjereno djelovanje svih relevantnih aktera. Relevantni akteri, pored državnih institucija koje su tradicionalno bile nadležne za ovu oblast, uključuju, prije svega, NVO sektor kao glavnog partnera države sa dugogodišnjim i širokim iskustvom u radu sa marginaliziranim grupama. Iako je nevladin sektor učestvovao u pripremnim aktivnostima Strategije, postoji zabrinutost da bi njegova uloga mogla biti formalne ili konsultativne prirode u fazama implementacije, monitoringa i evaluacije. Ova zabrinutost je naročito opravdana ako se pogledaju primjeri ranijih strategija, poput Srednjoročne razvojne strategije BiH 2004.-2007. u čijoj su implementaciji predstavnici NVO-a učestvovali samo formalno. To je bio jedan od razloga što ova Strategija nije dala mnogo značajnijih rezultata. Sasvim razumljivo, ista greška se ne može ponoviti dva puta i Strategija socijalnog uključivanja mora se implementirati sa najvećom efikasnošću i odgovornošću, ispunjavajući postavljane ciljeve. Kako bi se ovo postiglo, uloga i učešće NVO sektora treba biti nastavljena, čak i osnažena u ovom procesu. NVO sektor je ključni komplementarni partner države u procesu suzbijanja marginaliziranja i socijalne isključenosti koja pogađa polovinu bosanskohercegovačkog stanovništva, iako mnogi čak nisu ni svjesni postojanja ovog fenomena, njegovog značenja i posljedica.

2. Definicija socijalne isključenosti

Socijalna isključenost je relativno nov pojam, čak i u kontekstu Evropske unije, i ne postoji mnogo njenih definicija. Općenito govoreći, biti isključen znači biti ostavljen izvan većinskog i biti uskraćen za socijalna, ekonomska i politička prava koja drugi imaju.³ Šira definicija socijalne isključenosti objašnjava ovaj fenomen na slijedeći način: "Socijalna isključenost je proces kojim se određeni pojedinci i grupe potiskuju na marginu društva što ih sprječava da učestvuju u društvu zbog njihovog etničkog porijekla, razlike u godinama i spolu, invalidnosti, finansijskih

¹ Razvojni program Ujedinjenih naroda. (2007). Nacionalni izvještaj o humanom razvoju. (strana 11). Sarajevo: Fetahagić, M., Hrbač, B., Memić, B., Ninković, R., Pašalić-Kreso, A., Somun-Krupalija, L., i Živanović, M.

² Vijeće ministara i Direkcija za ekonomsko planiranje. (2009). Strategija socijalnog uključivanja Bosne i Hercegovine (nacrtni dokument). Sarajevo:BiH. Pristupljeno 5. oktobra 2010., http://www.dep.gov.ba/razvojni_dokumenti/socijalne_ukljucenosti/Archive.aspx?template_id=71&pageIndex=1

³ Švicarska agencija za razvoj i saradnju. (2007.). Civilno društvo u jačanju socijalne inkluzije (strana 8). Sarajevo: Papić, Ž.

problema, nedostatka obrazovanja i zaposlenja. To ih nadalje sprječava da pristupe zdravstvenoj zaštiti i socijalnim uslugama, kao i društvenim mrežama. "Isključeni" gotovo nemaju pristup vlasti i procesima donošenja odluka i stoga nisu u mogućnosti da utječu na odluke koje su važne za njihov svakodnevni život."⁴

Kao što se navodi u Nacionalnom izvještaju o humanom razvoju UNDP-a⁵, u kontekstu ekonomija u razvoju ili tranziciji socijalna isključenost uzrokuje:

- Siromaštvo određenih grupa stanovništva, što rezultira porastom siromaštva među najisključenijim kategorijama;
- Smanjenje produktivnih kapaciteta i stopu siromaštva u cijelom društvu;
- Otežavanje postizanja Milenijskih razvojnih ciljeva (MDG);
- Nesigurnost i nezadovoljstvo.⁶

Veoma je teško napraviti jasnu razliku između siromaštva i socijalne isključenosti. Siromaštvo se vezuje za nejednake novčane raspodjele, dok isključenost obuhvata smanjeno učešće, solidarnost i pristup. Isključenost je širi pojam koji uključuje siromaštvo, ali se, također, može posmatrati kao posljedica siromaštva. Ova dva fenomena blisko su povezana i njihova uzročnost je dvosmjerna. Socijalna isključenost je multidimenzionalan proces koji pogađa i kolektivne i individualne resurse. Ona obuhvata udaljenost ili izolaciju, odbijanje, poniženje, nedostatak podrške društvene mreže i uskraćivanje učešća.⁷ Kada se definira i posmatra na širi način, postaje jasno da socijalno isključivanje nije samo problem nerazvijenih zemalja, iako je u njima mnogo izraženiji, nego da je to ujedno i problem koji se javlja i u modernim socijalnim državama koje mogu isključiti neke od svojih građana na različitim osnovama.

3. Socijalna isključenost u Evropskoj uniji

Iako je veoma izražen, pojam socijalne isključenosti nema dugu istoriju. Njegovo šire prepoznavanje započelo je usvajanjem socijalnih i političkih dokumenata o socijalnoj isključenosti od strane tijela Evropske unije. Sam pojam je prvi put spomenula Evropska komisija 1988. godine u jednom od svojih dokumenata proizišlom iz Drugog programa za smanjenje siromaštva. Vijeće ministara je 1989. godine usvojilo Rezoluciju o suzbijanju socijalne isključenosti⁸ i formiralo specijalno tijelo - Evropsku opservatoriju za nacionalne politike suzbijanja socijalne isključenosti.⁹ Značajan korak naprijed bilo je uvođenje termina "socijalna isključenost" u preambulu Evropske socijalne povelje 1989. godine i uvođenje novog prava - "Prava na zaštitu od siromaštva i socijalne isključenosti" - koje je uključeno u revidirani tekst Evropske socijalne povelje 1996. godine.¹⁰ Bila je to prekretnica jer je na ovaj način socijalna isključenost zvanično prepoznata kao jedan od glavnih problema i prepreka za poštivanje socijalnih prava. Od tada je koncept socijalne isključenosti počeo dobivati sve veću važnost i postao je osnova socijalnih politika Evropske unije. Socijalna inkluzija je postepeno postala fokalna tačka strateškog djelovanja sa ciljem poboljšanja pozicije ranjivih, marginaliziranih i isključenih grupa i jačanja njihovog socijalnog i ekonomskog statusa. Razumljivo, sve sadašnje i potencijalne zemlje članice moraju revidirati i usvojiti socijalne politike u skladu sa ovim konceptom koji u svojoj osnovi ima socijalnu uključenost.

Glavna odlika socijalnih politika EU je njihov *integrativni karakter* koji podrazumijeva poboljšanje standarda života i uslova rada, porast prilika za zapošljavanje, minimalnu socijalnu zaštitu i jednake šanse za sve građane.¹¹

⁴ Nezavisni biro za humanitarna pitanja. (2009.). Analiza NVO sektora iz perspektive socijalnog uključivanja. (strana 11). Sarajevo: Ibrahimagić, M.

⁵ Razvojni program Ujedinjenih naroda. (2007). Nacionalni izvještaj o humanom razvoju. (strana 11). Sarajevo: Fetahagić, M., Hrbač, B., Memić, B., Ninković, R., Pašalić-Kreso, A., Somun-Krupalija, L., i Živanović, M.

⁶ Švicarska agencija za razvoj i saradnju. (2007.). Civilno društvo u jačanju socijalne inkluzije. (strana 9). Sarajevo: Papić, Ž.

⁷ Ibid.

⁸ Vijeće ministara, Rezolucija o suzbijanju socijalne isključenosti. (1989.). Brisel: Belgija. Pristupljeno 25. septembra. 2010., <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31992H0441:EN:HTML>

⁹ Prema politici o relevantnim podacima o oblicima socijalne isključenosti, predfinalni izvještaj. Pristupljeno 10. Novembra 2010., www.ucc.ie/social_policy/SQ_pro/EYBS%

¹⁰ Vijeće Evrope, Evropska socijalna povelja. (1996.). Strazbur: Francuska. Pristupljeno 11. septembra 2010., <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/163.htm>

¹¹ Evropska komisija, Generalni direktorat za zapošljavanje, socijalna pitanja i jednake mogućnosti. (2010.) Socijalna agenda 23 – Evropska godina 2010.: Borba protiv siromaštva i socijalne isključenosti, Brisel: Belgija. Pristupljeno 22. novembra 2010., <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=750>

Ipak, pojačane mjere i odlučan pristup da se riješi ovaj problem imali su samo djelimičan uspjeh. Problem socijalne isključenosti još uvijek je veoma naglašen u Evropskoj uniji u kojoj oko 84 miliona stanovnika živi u riziku od siromaštva.¹² Život u siromaštvu ili u riziku od siromaštva stvara mnogobrojne probleme, poput nemogućnosti zadovoljenja osnovnih životnih potreba (ishrana, odijevanje, stanovanje). Siromaštvo je, dakle, praćeno ograničenim mogućnostima načina života koje nerijetko rezultiraju socijalnom isključenošću.

¹² Ibid.

Iako je Evropska unija uspostavila prilično funkcionalne i pouzdane sisteme socijalne zaštite¹³ oni nisu mogli odgovoriti na rastuće potrebe stanovništva koje se suočava sa rizikom od socijalne isključenosti i siromaštva. Slijedeći brojevi ilustriraju složenost i ozbiljnost cijele situacije:

- 79 miliona ljudi živi ispod granice siromaštva, što predstavlja 16% stanovništva u Evropi;
- Jedan od deset Evropljana živi u porodici u kojoj nijedan član nije zaposlen;
- Za 8% Evropljana zaposlenje nije garancija da neće biti izloženi riziku od siromaštva ili da će se podići iznad linije siromaštva;
- U većini evropskih zemalja djeca su najranjivija i najizloženija siromaštvu i riziku od siromaštva. Preciznije, 19 miliona djece je pogođeno siromaštvom, a 19% prijeti rizik od siromaštva.¹⁴

¹³ <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=815&langId=en>, pristupljeno 10. novembra 2010.

¹⁴ Ibid.

Stoga je koncept socijalnog uključivanja postao dominantan u socijalnim politikama Evropske unije i polazna tačka na kojoj se zasnivaju strateški pravci socijalnih i političkih djelovanja prema isključenim, marginaliziranim i siromašnim grupama. Sam koncept se zasniva na razumijevanju društva da u zajednici postoje grupe ili pojedinci koji su iz različitih razloga isključeni iz društvenih i ekonomskih procesa, koji bivaju potisnuti na margine društvenog interesa i koji nisu u mogućnosti ostvariti svoja prava. Kako bi se postigla dobrobit svih članova društva neophodno je osigurati resurse i načine za njihovo puno učešće u socijalnim, ekonomskim, političkim i kulturnim tokovima, ali i osigurati poštivanje njihovih prava.

U cilju adresiranja ovog pitanja na efikasniji način i prateći osnovne principe solidarnosti zemlje članice su 2010. godinu proglasile Evropskom godinom borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti. Vodeći princip Godine je omogućavanje da se čuje glas građana Evrope koji žive u siromaštvu i izloženi su socijalnoj isključenosti, podizanje svijesti drugih građana i interesnih grupa o ovom problemu i njihovo intenzivnije uključivanje u njegovo rješavanje.¹⁵

¹⁵ Evropska komisija, Generalni direktorat za zapošljavanje, socijalna pitanja i jednake mogućnosti. (2010.) Socijalna agenda 23 – Evropska godina 2010.: Borba protiv siromaštva i socijalne isključenosti, Brisel: Belgija. *Pristupljeno 22. novembra 2010.*, <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=750>

Glavni ciljevi Evropske 2010. godine su:

- **Prepoznavanje** - ovim ciljem nastoji se povećati prepoznavanje i poštivanje osnovnih ljudskih prava ljudi koji su suočeni sa socijalnom isključenošću i siromaštvom da žive dostojan život i aktivno učestvuju u društvu;
- **Zajednička odgovornost i učešće** - promovira i jača podršku javnog i privatnog sektora za politike socijalnog uključivanja, naglašavajući kolektivno i grupno učešće i odgovornost u rješavanju problema siromaštva i socijalne isključenosti;
- **Kohezija** - izgradnja društvene kohezije i društava koja vjeruju da je iskorjenjivanje siromaštva dobrobit za sve njihove članove;
- **Posvećenost i praktično djelovanje** - ponovno uspostavljane posvećenosti Evropske unije i njenih članica da upotrijebe sve svoje kapacitete za smanjenje socijalne isključenosti i siromaštva, sa aktivnim učešćem vlasti u ovom procesu.¹⁶

¹⁶ Ibid.

Provođenje ciljeva Evropske 2010. godine se zasniva na decentralizaciji i koordinaciji aktivnosti u kojima će učešće uzeti veliki broj aktera. Naročito je bitno naglasiti važnost koja se u ovom

procesu dodjeljuje civilnom društvu. Naime, civilno društvo je prepoznato kao ključni partner i njegova puna participacija i aktivna saradnja postavlja se kao zahtjev za zemlje članice. Ovaj zahtjev se bazira na doprinosima koje je civilno društvo već dalo u ovoj oblasti i uvjerenosti da će njegovo učešće, savjeti i smjernice imati veliki utjecaj na sveukupne rezultate inicijative 2010. godine.¹⁷

¹⁷ Ibid.

4. Problem socijalne isključenosti u Bosni i Hercegovini

Problem socijalne isključenosti je jedan od najvećih problema u Bosni i Hercegovini, dodatno pogoršan poslijeratnim posljedicama, političkom i ekonomskom nestabilnošću zemlje, a kasnije i efektima globalne ekonomske krize. Prvi koraci za adresiranje ovog pitanja poduzeti su 1998. godine u okviru društvene razvojne strategije naslovljene Strategija borbe protiv siromaštva¹⁸ kojom su se nastojali otkloniti glavni uzroci društvene i ekonomske nerazvijenosti, uključujući i socijalnu isključenost. Implementacija Strategije borbe protiv siromaštva nije dala značajnije rezultate kada je riječ o smanjenju siromaštva i zato je bila izrađena druga, sveobuhvatnija strategija. Srednjoročna razvojna strategija BiH (PRSP, 2002.),¹⁹ slijedeći razvojni dokument, nije bila ograničena samo na siromaštvo jer se takav pristup pokazao nedovoljnim da obuhvati sve probleme bosanskohercegovačkog društva. Ipak, ni ovaj dokument nije adekvatno odgovorio na potrebe i brige ranjivih i marginaliziranih kategorija.

¹⁸ Nezavisni biro za humanitarna pitanja. (2009.). Jačanje profesionalnih kapaciteta nevladinih organizacija. (strana. 12). Sarajevo: Lepir, Lj.

¹⁹ Ibid.

Pitanje socijalne isključenosti je adresirano na sveobuhvatan i detaljan način tek 2007. godine kada je analiza provedena u okviru Nacionalnog izvještaja o humanom razvoju²⁰ otkrila zabrinjavajuće razmjere socijalne isključenosti bh. građana. Analiza je predstavila procenat socijalne isključenosti u BiH koja je mjerena prema slijedeća tri indeksa:

²⁰ Razvojni program Ujedinjenih naroda. (2007). Nacionalni izvještaj o humanom razvoju. (strana 11). Sarajevo: Fetahagić, M., Hrbač, B., Memić, B., Ninković, R., Pašalić-Kreso, A., Somun-Krupalija, L., i Živanović, M.

Indeks generalne socijalne isključenosti (HSEI) bazira se na sedam glavnih indikatora koji uključuju standard života, zdravlje, participaciju u društvu, obrazovanje i pristup uslugama. Ovaj indeks pokazuje da je 50, 32% stanovništva u BiH isključeno u najmanje jednoj od ovih kategorija.

Indeks ekstremne socijalne isključenosti (HSEI-1) pokazuje da je oko 22% stanovnika BiH ekstremno socijalno isključeno iz osnovnih ljudskih potreba i procesa.

Indeks dugoročne socijalne isključenosti (HSEI-2) razlikuje se od druga dva indeksa po tome što mjeri stanovništvo sa ograničenim mogućnostima za unaprjeđivanje svoje situacije, što vodi dugoročnoj socijalnoj isključenosti. Ovaj indeks pokazuje da je 47% populacije u riziku od dugotrajne isključenosti.²¹

²¹ Ibid.

Prikazani podaci svakako su imali šokantan efekat. Nakon njihovog objavljivanja javnost i vlasti počele su razgovarati o problemu socijalne isključenosti. Kao odgovor na ovaj problem, Vijeće ministara Bosne i Hercegovine je donijelo odluku da izradi Strategiju socijalnog uključivanja BiH 2008.-2013.,²² čije su pripreme i koordinacija propratnih aktivnosti povjerene Direkciji za ekonomsko planiranje. Priprema Strategije socijalnog uključivanja, uključeni akteri, ciljne grupe, ciljevi, kao i moguće izmjene bit će detaljno obrađeni u narednom poglavlju.

²² Vijeće ministara i Direkcija za ekonomsko planiranje. (2009). Strategija socijalnog uključivanja Bosne i Hercegovine (nacrti dokument). Sarajevo:BiH. Pristupljeno 5 .oktobra 2010., http://www.dep.gov.ba/razvojni_dokumenti/socijalne_ukljucenosti/Archive.aspx?template_id=71&pageIndex=1

5. Strategija socijalnog uključivanja Bosne i Hercegovine

²³ Razvojni program Ujedinjenih naroda. (2007.). Nacionalni izvještaj o humanom razvoju (strana 11). Sarajevo: Fetahagić, M., Hrbač, B., Memić, B., Ninković, R., Pašalić-Kreso, A., Somun-Krupalija, L., i Živanović, M.

Prema podacima Nacionalnog izvještaja o humanom razvoju u 2007. godini ²³ socijalna isključenost u Bosni i Hercegovini je dosegla alarmantne razmjere. Gotovo polovina stanovništva BiH je identifikovana kao socijalno isključena, sa stepenom isključenosti koji varira od opće do ekstremne. Čak je jedna petina stanovništva identifikovana kao ekstremno socijalno isključena. Glavni uzroci velikog procenta socijalne isključenosti su:

- Siromaštvo
- Nezaposlenost
- Loše obrazovanje
- Uskraćen pristup pravima i uslugama

Dok društvene grupe koje su najviše pogođene i marginalizirane uključuju:

- Porodice sa više djece
- Neobrazovane osobe
- Starije i penzionere
- Djecu
- Invalide²⁴

²⁴ Nezavisni biro za humanitarna pitanja. (2009.). Jačanje profesionalnih kapaciteta nevladinih organizacija. (strana 12). Sarajevo: Lepir, Lj.

Ovakva situacija jasno je odražavala potrebu za poduzimanjem akcije i uvođenjem promjena u oblasti pružanja socijalnih usluga, što je rezultiralo izradom Strategije socijalnog uključivanja BiH. Ona se fokusira na najranjivije grupe i nastoji poboljšati njihovu poziciju na polju zapošljavanja, zdravstva, obrazovanja i penzionog sistema.²⁵ Strategija primarno treba osigurati da svi građani imaju ista prava, pristup potrebnim uslugama i jednako učešće u relevantnim društvenim procesima. Nadalje, njeni ciljevi trebaju odgovarati sveukupnim ciljevima i zahtjevima socijalnih politika EU koje Bosna i Hercegovina, kao potencijalna zemlja članica, mora ispuniti na svom putu ka članstvu u Evropskoj uniji.

²⁵ Vijeće ministara i Direkcija za ekonomsko planiranje. (2009.). Strategija socijalnog uključivanja Bosne i Hercegovine (nacrtani dokument). Sarajevo: BiH. Pristupljeno 5. oktobra 2010., http://www.dep.gov.ba/razvojni_dokumenti/socijalne_ukljucenosti/Archive.aspx?template_id=71&pageIndex=1

Kako bi se postigli ciljevi koji se odnose i na BiH i na EU kontekst, Strategija socijalnog uključivanja predviđa slijedeće:

- Omogućavanje pristupa kvalitetnim poslovima, socijalnim uslugama, drugim dobrima i izvorima;
- Sprječavanje rizika od socijalne isključenosti i siromaštva;
- Pomaganje najranjivijim kategorijama stanovništva;
- Uključivanje svih relevantnih društvenih aktera i interesnih grupa;
- Osiguravanje pripreme svih dokumenata u ovoj oblasti koji su potrebni za ispunjavanje obaveza za EU članstvo.

²⁶ Vijeće Evrope, Evropska socijalna povelja. (1996.) Strazbur: Francuska. Pristupljeno 11. septembra 2010., <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/163.htm>
Nezavisni biro za humanitarna pitanja. (2009.). Šta da se radi? Socijalna isključenost i civilno društvo-Praktični koraci. (strana 12). Sarajevo: Vuković, A.

Prioritetne oblasti i ciljne skupine uključene u Strategiju socijalnog uključivanja stoga su, velikim dijelom, određene i u skladu sa Strategijom socijalnog uključivanja Evropske unije²⁶ tako da bi izrada i provedba ove strategije u Bosni i Hercegovini omogućila unaprijeđenje bh. sistema socijalne zaštite, što je, također, neophodno za uspješan proces EU integracija.

6. Pripremna faza Strategije socijalnog uključivanja

Ciljevi EU Strategije socijalnog uključivanja obuhvataju promoviranje zaposlenosti, omogućavanje pristupa svim dobrima, izvorima, uslugama i pravima, smanjivanje siromaštva i socijalne isključenosti, podršku i pomoć ranjivim grupama i angažman svih relevantnih tijela.²⁷ U skladu sa navedenim ciljevima, proces izrade i implementacije Strategije socijalnog uključivanja BiH trebao je biti baziran na slijedećim principima:

- Participacija
- Koordinacija
- Aktivno uključivanje državnih vlasti
- Odgovorne institucije
- Aktivno uključivanje društvenih partnera i organizacija civilnog društva
- Društveni dijalog
- Partnerstvo
- Zajednička društvena odgovornost²⁸

Na osnovu priprema ranijih razvojnih dokumenata, njihova uspješna izrada i implementacija velikim dijelom zavisi od učešća širokog spektra relevantnih aktera i participativnog planiranja. Participativno planiranje implicira proces donošenja odluka i rješavanja problema koji uključuje pojedince, grupe, stručnjake, vladine zvaničnike i druge kojih se određeni proces i kasnije odluke i rezultati tiču. Aktivna participacija šire zajednice osigurava da se određenom problemu pristupi iz različitih perspektiva i da se ponude različita rješenja. Praksa pokazuje da su planovi i strategije za razvoj koji su izrađeni putem participativnog pristupa uspješniji i daju bolje rezultate.

Uzimajući u obzir inkluzivni karakter procesa socijalnog uključivanja, priprema Strategije socijalnog uključivanja zahtijevala je participativni pristup i aktivno učešće svih relevantnih društvenih aktera i grupa. Ovaj pristup je korišten tokom pripremne faze Strategije socijalnog uključivanja u kojoj su učestvovali slijedeći akteri:

- Nadležne vladine institucije na svim državnim nivoima;
- Pružatelji socijalnih usluga iz javnog sektora;
- Organizacije civilnog društva;
- Predstavnici marginaliziranih i ranjivih grupa.²⁹

Zbog njihovog dugogodišnjeg rada i velikog iskustva sa ranjivim i socijalno isključenim grupama, organizacije civilnog društva, odnosno nevladine organizacije* trebale su imati jednu od ključnih uloga u pripremnim aktivnostima. One zaista i jesu učestvovali u ovom procesu i pažnja je bila posvećena uključivanju relevantnih predstavnika javnog i civilnog sektora. Putem NVO Vijeća, koje je najstarija mreža NVO-a u Bosni i Hercegovini, i putem Mreže za pitanja starijih osoba, NVO-i su mogli nominirati svoje predstavnike zadužene za definiranje određenih prioriteta, mjera i aktivnosti.³⁰ Ipak, nije sigurno da li će NVO-i jednako učestvovati i biti uključeni i u slijedećim fazama implementacije Strategije socijalnog uključivanja, što će biti analizirano u narednom poglavlju.

²⁷ HTSPE Ltd. UK i Kronauer Consulting. (2009.). Civilno društvo, Prilozi za izradu strategije za uspostavu stimulatnog okruženja za razvoj civilnog društva u Bosni i Hercegovini. (strana 58-60). Sarajevo: Jones, G.

Nezavisni biro za humanitarna pitanja. (2009.). Šta da se radi? Socijalna uključenost i civilno društvo-Praktični koraci. (strana 12). Sarajevo: Vuković, A.

²⁸ Nezavisni biro za humanitarna pitanja. (2009.). Jačanje profesionalnih kapaciteta nevladinih organizacija. (strana13). Sarajevo: Lepir, Lj.

²⁹ Nezavisni biro za humanitarna pitanja. (2009.). Šta da se radi? Socijalna uključenost i civilno društvo-Praktični koraci. (strana 13). Sarajevo: Vuković, A.

* Potrebno je razjasniti da se pojmovi "civilno društvo" i "nevladine organizacije" veoma često koriste kao istoznačni. Ipak, nevladine organizacije su samo jedan dio civilnog društva koje također uključuje fondacije, profesionalna udruženja, vjerske organizacije, sindikate, dobrotvorna društva, medije i druge.

³⁰ Nezavisni biro za humanitarna pitanja. (2009.). Analiza NVO sektora iz perspektive socijalnog uključivanja. (strana 36-37). Sarajevo: Ibrahimagić, M.

7. Uloga NVO sektora u pripremi i implementaciji Strategije socijalnog uključivanja

Analiza metodologije priprema Strategije socijalnog uključivanja koja je opisana u samoj Strategiji i izvještajima o ovom procesu pokazuje da su predstavnici NVO sektora učestvovali na sastancima i radionicama koje su organizirane kao dio pripremne faze. Stoga učešće NVO predstavnika u pripremama Strategije socijalnog uključivanja nije upitno, iako se njihova uloga u fazama implementacije, monitoringa i evaluacije može činiti neizvjesnom.

Analiza nacrtu teksta Strategije socijalnog uključivanja pokazuje da se od 127 strana dokumenta uloga NVO sektora u implementaciji, monitoringu i evaluaciji spominje samo na jednoj strani. Veoma općenito se navodi da se pretpostavlja da će NVO-i, zbog svog iskustva i kapaciteta, uzeti učešće u implementaciji i monitoringu Strategije socijalnog uključivanja.³¹ Kratka i nedovoljna artikulacija uloge koju će NVO sektor imati u fazi implementacije i monitoringa stvara osnovanu zabrinutost da bi ovaj sektor mogao biti izostavljen iz ovih faza ili imati reduciranu ulogu i utjecaj.

Ovu zabrinutost opravdava i slučaj Srednjoročne razvojne strategije BiH 2004.-2007. (PRSP) tokom čije pripreme i implementacije su civilno društvo i naročito nevladine organizacije bile promovirane kao partner koji može doći do najsiriomašnjih i najmarginaliziranijih grupa. Ipak, stvarna uloga i doprinos civilnog društva u cijelom procesu bili su sporadični i odnosili su se na uključivanje u savjetodavni proces, a mnogo manje na proces monitoringa i implementacije.³²

U januaru 2005. godine, NVO ICVA objavila je Izvještaj o monitoringu Srednjoročne razvojne strategije,³³ jasno navodeći probleme i nedostatke sa kojima su se NVO-i susreli tokom implementacije i monitoringa zbog neprecizno definiranih mehanizama učešća NVO-a u cijelom procesu. Izvještaj navodi da su predstavnici NVO-a nekoliko puta pokušavali skrenuti pažnju nadležnih vladinih tijela na postojeće probleme putem pisama i drugih sredstava komunikacije na koja, obično, nije bilo odgovora. Drugo istraživanje je otkrilo da, iako je provedena intenzivna medijska kampanja, više od 80% različitih grupa (uglavnom starijih osoba, djece u osnovnim i srednjim školama, te univerzitetskih studenata) na koje se Srednjoročna razvojna strategija primarno odnosila nisu čak ni znali da ona postoji.³⁴

Situacija nije bila mnogo drugačija ni kada se radi o participaciji NVO-a u razvoju Strategije o Romima, Komisiji za koordinaciju pitanja mladih u Bosni i Hercegovini,³⁵ savjetodavnim pitanjima za socijalnu politiku i drugima. U svim ovim slučajevima, radne grupe sastavljene od predstavnika NVO-a formirane su samo kao privremena savjetodavna tijela koja su učestvovala u inicijalnoj izradi politika i strategija, ali su grupe raspuštene nakon što su završile svoj zadatak. Faza implementacije provedena je bez njih ili sa njihovom formalnom participacijom. Inicijalno učešće se nije nastavilo i preraslo u partnerstvo između civilnog sektora i Vlade. U većini slučajeva, saradnja između dvaju sektora bila je takozvana "mehanička ili fizička saradnja", što znači da se sastojala od osiguravanja prisustva članova NVO-a ili njihovih finansijskih doprinosa određenim projektima.³⁶ Saradnja je vrlo često bila samo formalni uslov koji se morao ispuniti i izgledalo je kao da su dvije strane bile prisiljene raditi zajedno, umjesto da zaista nastoje postići zajedničke ciljeve. Ponekad jedna drugu nisu posmatrale kao partnere već kao suprotne strane i njihova saradnja bi trajala samo dok su trajale i projektne aktivnosti. Samim tim, i rezultati su bili kratkoročni, umjesto dugoročnih sistemskih poboljšanja.

³¹ Vijeće ministara BiH i Direkcija za ekonomsko planiranje. (2009.). Strategija socijalnog uključivanja Bosne i Hercegovine (nacrti dokument). Sarajevo: BiH. Pristupljeno 5. oktobra 2010., http://www.dep.gov.ba/razvojni_dokumenti/socijalne_ukljucenosti/Archive.aspx?template_id=71&pageIndex=1

³² Nezavisni biro za humanitarna pitanja. (2009.). Šta da se radi? Socijalna uključenost i civilno društvo-Praktični koraci. (strana 38). Sarajevo: Papić, Ž.

³³ ICVA (2005.) Izvještaj o monitoringu nevladinih organizacija. Sarajevo: BiH. Pristupljeno 11. novembra 2010., <http://www.icva-bh.org/bos/docs/nvofin.doc>

³⁴ Fond otvoreno društvo, Bosna i Hercegovina. (2006.). Procjena demokratije u Bosni i Hercegovini, Sarajevo: Dizdarević, S., Sali-Terzić, S., Huremagić, R., Ademović, N. i drugi.

³⁵ Vijeće ministara BiH, Komisija za koordinaciju pitanja mladih u BiH. Pristupljeno 27. oktobra 2010., <http://www.mladi.gov.ba/index.php?lang=en>
Vijeće ministara BiH. (2005.). Strategija Bosne i Hercegovine za rješavanje problema Roma. Sarajevo. Pristupljeno 27. oktobra 2010., <http://www.ombudsmen.gov.ba/odjeli/Strategija%20BiH%20za%20rjesavanje%20problema%20Roma%20SI.%20glasnik%20BiH%2067-05.pdf>

³⁶ Nezavisni biro za humanitarna pitanja. (2009.). Jačanje profesionalnih kapaciteta nevladinih organizacija. (strana 24). Sarajevo: Lepir, Lj.

³⁷ Vijeće ministara BiH (2007.). Sporazum o saradnji između Vijeća ministara BiH i nevladinog sektora u BiH. Sarajevo. Pristupljeno 22. oktobra 2010., www.civilnodrustvo.ba/files/docs/SPORAZUM_-_bos.2.doc

Situacija nije bila mnogo drugačija ni kada se radi o Sporazumu o saradnji između Vijeća ministara i nevladinog sektora³⁷ potpisanom između Vijeća ministara Bosne i Hercegovine i predstavnika NVO sektora u aprilu 2007. godine. Očekivalo se da će Sporazum promijeniti odnos između Vlade i NVO-a. Sporazum je naglasio evidentnu i hitnu potrebu za NVO-e i Vladu da uspostave održiv i efikasan institucionalni okvir za saradnju, zajedno sa konstruktivnim i produktivnim dijalogom.³⁸ Usprkos ohrabrujućoj retorici, do danas nije urađeno mnogo u vezi sa implementacijom Sporazuma. Tačnije, Vijeće ministara nije uradilo mnogo u vezi sa ispunjenjem svojih obaveza predviđenih Sporazumom.³⁹

Kancelarija za saradnju sa nevladinim sektorom, čije je uspostavljanje bilo predviđeno Sporazumom o saradnji između Vijeća ministara i nevladinog sektora, još uvijek nije uspostavljena.⁴⁰ Kao u mnogim drugim zemljama centralne i istočne Evrope/jugoistočne Evrope (Poljska, Hrvatska, Češka Republika, Slovačka, Mađarska, Crna Gora), Kancelarija je trebala biti inicijalni ključni mehanizam za uspostavljanje partnerstva između NVO-a i Vlade. Trebala je funkcionirati kao organizaciona jedinica Vlade i biti fokalna tačka za njenu saradnju sa civilnim društvom sa široko definiranim mandatom. Kancelarija je trebala promovirati kvalitet i opseg saradnje između NVO-a i Vlade, međutim, ona do sada nije uspostavljena i nije poznato kada će to biti.

Sve ovo ilustrira da, zapravo, veoma često nije bilo istinske namjere da se stvore uslovi i počne novi period saradnje između Vlade i nevladinih organizacija i da su većina poduzetih napora i mjera uglavnom bili samo formalne prirode.

Kako bi se izbjegle prethodne greške, aktivna participacija NVO sektora treba biti nastavljena u fazama implementiranja, monitoringa i evaluacije Strategije socijalnog uključivanja. Strategija bi trebala definirati ulogu NVO sektora u narednim fazama na precizniji i detaljniji način. Trebala bi sadržavati precizno navedenu i određenu funkciju NVO-a, kanale komunikacije, modele djelovanja i mehanizme putem kojih će oni izvršavati svoju funkciju i putem kojih će se na njihove savjete i primjedbe odgovoriti, kao i način na koji će oni biti razmotreni.

Nastavak participativnog planiranja i saradnje je među ključnim faktorima koji određuju daljnji kvalitativni razvoj Strategije socijalnog uključivanja. Ovaj pristup i dobra praksa trebaju se nastaviti kako bi se osigurala validna implementacija predloženih mjera i aktivnosti. Važnost i neophodnost da NVO-i budu ključni partner države u pružanju socijalnih usluga i implementaciji Strategije socijalnog uključivanja će biti detaljno objašnjeni u narednom poglavlju.

8. Trenutni i mogući načini pružanja socijalnih usluga

Postoji nekoliko mogućnosti za pružanje socijalnih usluga koje uključuju različite pružatelje - državu, NVO sektor i privatni sektor - koji socijalne usluge mogu pružati sami ili u saradnji sa drugim sektorima. Ove mogućnosti su predstavljene u Tabeli 1. u kojoj se prednosti i nedostaci svakog sektora ocjenjuju na osnovu kriterija finansijske održivosti, iskustva u datoj oblasti, upoznatosti i bliskosti sa ciljnom grupom, fleksibilnosti i sposobnosti prilagođavanja i neprofitnog orijentaciji.

Prednosti i nedostaci svakog sektora bit će zatim detaljno analizirani u narednim poglavljima. Mješovitom modelu u kojem socijalne usluge pružaju i država i NVO sektor bit će posvećena posebna pažnja jer se smatra da je ovaj model najpogodniji za pružanje socijalnih usluga.

³⁷ Vijeće ministara BiH (2007.). Sporazum o saradnji između Vijeća ministara BiH i nevladinog sektora u BiH. Sarajevo. Pristupljeno 22. oktobra 2010., www.civilnodrustvo.ba/files/docs/SPORAZUM_-_bos.2.doc

³⁸ Ibid.

³⁹ HTSPE Ltd. UK i Kronauer Consulting. (2009.) Civilno društvo, *Prilozi* za izradu strategije za uspostavu stimulativnog okruženja za razvoj civilnog društva u Bosni i Hercegovini. (strana 134-140). Sarajevo: Žeravčić, G. i Bišćević, E.

⁴⁰ Ibid.

Opcije za pružanje socijalnih usluga	Finansijska održivost	Iskustvo u oblasti	Upoznatost i bliskost sa cilnom populacijom	Fleksibilnost i sposobnost prilagođavanja	Neprofitna orijentacija	Sveukupna ocjena
Socijalne usluge koje pruža samo država	+++	++++	++	+	++++	+14
Socijalne usluge koje pruža samo NVO sektor	+	++++	+++++	++++	+++++	+19
Socijalne usluge koje pružaju i država i NVO sektor	+++++	+++++	+++++	++++	++++	+23
Socijalne usluge koje pruža privatni sektor	+++++	+	+	++++	+	+12
Socijalne usluge koje pružaju država, NVO sektor i privatni sektor	+++++	+++	+++	+++	+++	+17

Tabela 1.

8.1. Država kao isključivi pružatelj socijalnih usluga

Trenutni model socijalne zaštite u Bosni i Hercegovini je onaj u kome je država glavni pružatelj socijalnih usluga i bazira se na novčanim doprinosima.⁴¹ Hronični deficit u državnim budžetima i nesposobnost javnih institucija da raspodjele raspoložive fondove gdje i kome su najpotrebniji rezultirala je situacijom u kojoj država više ne može osigurati čak ni osnovne usluge socijalne zaštite. Zbog nedovoljnih novčanih doprinosa, sistem ne uspijeva odgovoriti na potrebe sve većeg broja ranjivih osoba i korisnika socijalnih usluga. Nadalje, državne strukture su opterećene mnogobrojnim administrativnim procedurama, često su nefleksibilne i nisu lako dostupne korisnicima. Također im nedostaje dovoljan broj osoblja koje može pružiti usluge, naročito izvan urbanih centara i oblasti.⁴²

Stoga država više ne može biti isključivi pružatelj socijalnih usluga, iako joj je ova oblast tradicionalno pripadala, niti može biti glavni pružatelj. Ona treba biti nadopunjena drugim, odnosno NVO sektorom, kao najpogodnijim, najkomplementarnijim i najiskusnijim.

8.2. NVO-i kao isključivi pružatelji socijalnih usluga

Postoje dva glavna nedostatka koja karakteriziraju NVO sektor a koji su, istovremeno, glavne prepreke da se pružanje socijalnih usluga ne dodijeli isključivo NVO-ima. To su:

- Zavisnost od finansijskih resursa koje, uglavnom, dodjeljuju međunarodni donatori
- Kratkoročni projekti koje, uglavnom, implementiraju NVO-i

Nevladine organizacije u Bosni i Hercegovini nastale su i, još uvijek najvećim dijelom rade, uglavnom zahvaljujući finansijskoj podršci međunarodnih donatora. Iako je ova podrška bila

⁴¹ www.bh-hchr.org/.../Primjena_evropske_socijalne_povelje.pdf, pristupljeno 5. novembra. 2011.

⁴² Nezavisni biro za humanitarna pitanja. (2009.). Jačanje profesionalnih kapaciteta nevladinih organizacija. (strana 14). Sarajevo: Lepir, Lj.

krucijalna za nastanak i ponovno uspostavljanje civilnog društva u BiH, stvorila je sindrom ovisnosti i nesigurnosti zato što su donatori obično finansirali samo pojedinačne projekte ili samo jednu fazu projekta, što je uslovljavalo nastavak aktivnosti NVO-a. Također je uslovljavalo i vrstu implementiranih projekata i aktivnosti, ciljnu populaciju i geografska područja djelovanja. Najveći dio međunarodne pomoći bio je usmjeren na projekte i često je zavisio od trenutnih interesa donatora. Stoga je zajednički i najveći problem NVO-a bilo osigurati relativno stabilno i dugoročno finansiranje.⁴³

Također, većini NVO-a nedostaje planiranje dužih projekata, što često rezultira implementiranjem aktivnosti niskog kvaliteta i efikasnosti koje ne uspijevaju odgovoriti na potrebe njihovih korisnika. Evidentno, pružanje socijalnih usluga ne može biti dodijeljeno samo NVO sektoru zato što zahtijeva stabilno finansiranje i kontinuitet. NVO-i, također, trebaju biti nadopunjeni drugim, odnosno državnim sektorom.

8.3. Socijalne usluge koje pruža privatni sektor

Komercijalizacija javnih usluga može biti rezultat državne politike, naročito u ekonomski nerazvijenim zemljama. U tom slučaju, privatni sektor preuzima aktivnu ulogu na tržištu usluga i natječe se za klijente, odnosno korisnike. Glavni problematični element ovog pristupa je participacija korisnika u plaćanju socijalnih usluga. Ranjivim kategorijama treba pomoći i pružiti socijalne usluge za koje im nedostaju finansijska sredstva što, samo po sebi, objašnjava isključivanje mogućnosti za plaćanje ovih usluga.⁴⁴

8.4. Socijalne usluge koje pruža država, NVO sektor i privatni sektor

Jedan od najvećih problema u vezi sa pružanjem socijalnih usluga jeste nedostatak finansijskih sredstava za državu i NVO sektor. Stoga bi privatni sektor mogao biti od naročite važnosti za osiguravanje finansijske podrške za druga dva sektora.

Ipak, uvođenje trećeg pružatelja socijalnih usluga opteretilo bi ovu oblast sa previše aktera koje bi bilo teško koordinirati i kontrolirati. Stvorilo bi se previše interesa i zahtjeva čije bi se usklađivanje moglo negativno odraziti na korisnike socijalnih usluga i učiniti da oni budu zanemareni. Iznad svega, primarni cilj privatnog sektora je stjecanje profita, što je potpuno suprotno NVO sektoru i državi koji svoj rad zasnivaju na neprofitnim aktivnostima, humanitarnim misijama i volontiranju.⁴⁵

8.5. NVO sektor kao ključni partner Vlade za pružanje socijalnih usluga

Nevladine organizacije su odigrale veoma važnu ulogu u širokom spektru aktivnosti u Bosni i Hercegovini kako tokom rata tako i u fazama poslijeratnog oporavka. Oblast socijalnog uključivanja je jedna od onih u kojima je NVO sektor dao najveće doprinose na, prije svega, praktičan način. NVO-i su bili implementatori velikog broja različitih projekata u oblasti socijalnog uključivanja koji su obuhvatali podjelu humanitarne pomoći tokom rata, osnaživanje procesa povratka, rekonstrukciju razrušenih kuća, pomirenje, nediskriminaciju, integraciju manjinskih grupa, jednakost spolova, staranje o djeci, starijima i invalidima, kao i mnoge druge. Implementirani projekti su rezultirali mnogim pozitivnim promjenama, naročito u lokalnim zajednicama.

⁴³ Fond otvoreno društvo, Bosna i Hercegovina. (2001.) Međunarodne politike podrške zemljama jugoistočne Evrope -Lekcije (ne) naučene u BiH. (strana 177-193). Sarajevo: Sevima Sali-Terzić

⁴⁴ Nezavisni biro za humanitarna pitanja. (2009.). Jačanje profesionalnih kapaciteta nevladinih organizacija. (strana 31). Sarajevo: Lepir, Lj.

⁴⁵ Ibid.

Ipak, tako važna uloga i vidljivi doprinosi NVO sektora u Bosni i Hercegovini još uvijek se često zanemaruju i umanjuju.

Važnost, kapaciteti i utjecaji NVO sektora veoma se jasno mogu ilustrirati numeričkim podacima o NVO-ima i osobama koje su uključene u njihove aktivnosti. Ukupan broj registriranih NVO-a u Bosni i Hercegovini u 2005. godini bio je 9.095, od čega je manje od pola zapravo bilo aktivno (njih oko 4.629⁴⁶). U praksi, ovo znači da na svakih 820 građana dolazi po jedan NVO, što je značajan indikator razvoja i dosega ovog sektora, naročito kada se uspoređi sa zemljama koje imaju mnogo dužu tradiciju civilnog društva poput Velike Britanije gdje na svakih 426 građana dolazi jedan NVO ili Mađarske gdje na jedan NVO dolazi 250 građana.

⁴⁶ Odjel za međunarodni razvoj, Nezavisni biro za humanitarna pitanja i Bricks Sinclair & Associates. (2005.). Kvalitativna studija 3-Zapošljavanje, pružanje socijalnih usluga i nevladin sektor: Status i perspektive za BiH, Analiza i implikacije za politike. Sarajevo: BiH.

Nadalje, NVO-i u BiH pružaju usluge za 29% građana. 60% NVO-a rade u lokalnim zajednicama, što daje dodatnu vrijednost njihovom radu jer omogućava direktan kontakt sa krajnjim korisnicima njihovih usluga i uvid u njihove stvarne potrebe i probleme. U ovom pogledu, Bosna i Hercegovina je ponovo veoma blizu Velike Britanije u kojoj 70% NVO-a ima lokalne zajednice kao polje svog izravnog djelovanja.⁴⁷

⁴⁷ Ibid.

Generalno govoreći, nevladine organizacije su prilično fleksibilne i mogu se prilagoditi novim okolnostima i lokalitetima što nije karakteristika većih državnih struktura. One uspostavljaju direktne kontakte sa korisnicima, otvoreno prihvataju saradnju sa drugim organizacijama i institucijama i spremnije prihvataju promjene i inovacije.⁴⁸

⁴⁸ Nezavisni biro za humanitarna pitanja. (2009.). Jačanje profesionalnih kapaciteta nevladinih organizacija. (strana 24). Sarajevo: Lepir, Lj.

Sve ovo govori o važnosti, potencijalima i dosadašnjim aktivnostima NVO sektora u Bosni i Hercegovini. Oni stvaraju snažnu sliku o NVO-ima i ne ostavljaju prostor za isključivanje, zanemarivanje i umanjivanje njihove uloge i funkcije u političkim, socijalnim, ekonomskim i bilo kojim drugim procesima.

Doprinosi i uloga NVO-a u sveukupnom pružanju socijalnih usluga i implementaciji Strategije socijalnog uključivanja obuhvataju, ali nisu ograničeni, na slijedeće:

- Promoviranje procesa socijalnog uključivanja i podizanja svijesti javnosti o važnosti ovog procesa za ranjive i isključene grupe;
- Informiranje javnosti, primarno ciljnih grupa, o mogućnostima socijalnog uključivanja;
- Doprinos bržem, ekonomičnijem i pristupačnijem pružanju usluga;
- Davanje savjeta za izradu novih usluga koje su bazirane na povratnim informacijama od korisnika;
- Pružanje boljeg izbora usluga korisnicima;
- Uključivanje svih raspoloživih sredstava, naročito u lokalnim zajednicama;
- Jačanje uloge civilnog društva i nevladinih organizacija.⁴⁹

⁴⁹ Nezavisni biro za humanitarna pitanja. (2009.). Analiza NVO sektora iz perspektive socijalnog uključivanja. (strana 23). Sarajevo: Ibrahimagić, M.

Zbog navedenih razloga, NVO sektor može i treba preuzeti ulogu glavnog i jednakog partnera države u *implementaciji* Strategije socijalnog uključivanja i obavljati je na najefikasniji i najsveobuhvatniji način.

8.6. Mješoviti model pružanja socijalnih usluga - partnerstvo između Vlade i NVO sektora

Uzimajući u obzir naprijed navedeno, postaje jasno da ni država ni NVO sektor nisu u stanju i nemaju dovoljno tehničkih, ljudskih i finansijskih izvora da budu isključivi pružatelji socijalnih usluga. Jedini način da se uspostavi funkcionalan sistem socijalne zaštite sa adekvatnom po-

krivenošću koji će dati neophodne rezultate i odgovoriti na potrebe korisnika jeste da se njihovi kapaciteti udruže i usmjere prema ciljnoj populaciji. Razlozi koji govore u korist ovoga i koji podržavaju takvu saradnju i zajednički rad vezani su kako za kontekst Bosne i Hercegovine tako i za širi kontekst evropskih integracija.

Prije svega, organizacije civilnog društva su tradicionalno prisutne u Bosni i Hercegovini i, iako su mijenjale svoj karakter i formu, njihova osnovna svrha je ostala ista. U socijalističkom periodu, organizacije građana su nastojale biti nadopuna jednopartijskog sistema putem drugih načina organiziranja i mnoge od njih su korespondirale, barem djelimično, NVO-ima kakve poznamo danas. Većina njih bila je integrirana u sistem pružanja socijalnih usluga (kao, naprimjer, Crveni krst).⁵⁰ Stoga organizacije civilnog društva i njihova participacija u pružanju socijalnih usluga nisu nova pojava niti nešto što je uvedeno prvi put tokom rata ili poslije rata od strane međunarodne zajednice. Ovo je praksa koja je postojala i prije, koja se pokazala neophodnom i sa kojom sigurno treba nastaviti u trenutnim okolnostima.

Nadalje, nedostatak državnih kapaciteta, naročito u kriznim situacijama, zahtijeva uključivanje NVO sektora koji pomaže da se zadovolje sve veće potrebe korisnika, dok, u isto vrijeme, razvija nove i inovativne načine pružanja usluga. Ovo je veoma važan aspekt i ima široku primjenu u Bosni i Hercegovini. Analiza kapaciteta bosanskohercegovačkih institucija pokazuje da postoji određena kriza državne strukture koja, velikim dijelom, postoji zbog komplikovane i podijeljene državne strukture i njene ekonomske nerazvijenosti. Nesposobnost države da pruži usluge koje propisuje zakon zahtijeva veće uključivanje NVO sektora kako bi se popunile praznine koje postoje u sadašnjem sistemu.⁵¹

Neophodnost da NVO-i budu ključni partner države u pružanju socijalnih usluga i implementaciji Strategije socijalnog uključivanja se primarno zasniva na njihovom širokom radu sa ranjivim i marginaliziranim kategorijama, direktnim kontaktima i pristupu građanima, te radu na terenu i cijeloj zemlji zbog čega imaju širok uvid u njihove probleme i potrebe. Koristeći ovo znanje i praksu, NVO-i bi mogli djelimično preuzeti pružanje određenih socijalnih usluga koje su tradicionalno bile isključivo u domenu države, ali za koje država nema dovoljno kapaciteta i ljudskih resursa. Ovo bi značajno rasteretilo državni aparat i stvorilo uslove za efikasnije i usmjerene zadovoljavanje stvarnih potreba korisnika.

Sve ovo ilustrira potrebu za udruživanje kapaciteta, uspostavljanje partnerstva i uvođenje novog mješovitog sistema za pružanje socijalnih usluga. Mješoviti sistem se bazira na jednakom pristupu organiziranju, pružanju i finansiranju socijalnih usluga od strane države i nevladinog sektora.⁵² Kao što je već spomenuto, uvođenje ovog sistema neophodno je jer dostupni kapaciteti javnog sektora nisu dovoljni da adekvatno odgovore rastućim i raznolikim potrebama korisnika sistema socijalne zaštite. Nedostatak finansijskih sredstava nije jedino što ukazuje na potrebu za ovakvim sistemom, već i nedostatak kvalifikovanih ljudskih resursa i novih modela rada. Mješoviti sistem koristi prednosti nevladinih organizacija koje su kompatibilne sa nedostacima državnih institucija i obrnuto.⁵³ Proces reformi u oblasti socijalne zaštite koji se odvija u EU državama i bližem okruženju predviđa jačanje saradnje između ovih dvaju sektora. Sve preporuke i smjernice Evropske unije naglašavaju participaciju organizacija civilnog društva kao važnog partnera u procesima socijalne inkluzije.

Novi pristup socijalnim politikama podrazumijeva da se u fokus stave potrebe korisnika prilikom kreiranja vrste i domena mjera i usluga koje će oni koristiti. Mješoviti sistem se bazira na uključivanju

⁵⁰ Švicarska agencija za razvoj i saradnju. (2007.). *Civilno društvo u jačanju socijalne inkluzije*. (strana 105-109). Sarajevo: Trbić.DŽ.

⁵¹ Ibid.

⁵² Nezavisni biro za humanitarna pitanja. (2009.). *Jačanje profesionalnih kapaciteta nevladinih organizacija*. (strana 25). Sarajevo: Lepir, Lj.

⁵³ Nezavisni biro za humanitarna pitanja. (2009.). *Jačanje profesionalnih kapaciteta nevladinih organizacija*. (strana 13-17). Sarajevo: Lepir, Lj.

čivanju svih relevantnih strana zainteresiranih za implementiranje mjera socijalne zaštite. Najzainteresiranija strana je korisnička populacija, pa mješoviti sistem naglašava aktivnu saradnju kreatora strateških smjernica sa krajnjim korisnicima. Veoma često ovo nije moguće jer sistem ne predviđa međusektorsku saradnju i postoji nedostatak uvida u potrebe korisnika. Stoga je međusektorska saradnja (prije svega između NVO-a i države) ključni element za sveobuhvatnu procjenu potreba i uvođenje mjera i usluga koje bi efektno odgovorile na stanje socijalne isključenosti korisnika.

Slabosti državnog sistema socijalne zaštite otvaraju prostor za uključivanje organizacija civilnog društva, odnosno nevladinih organizacija. Organizacije civilnog društva po prirodi svoga nastanka sposobne su artikulirati stavove i zahtjeve korisničke populacije i promovirati ovaj novi princip socijalnog uključivanja korisnika. One mogu podići svjesnost zajednice o aktivnoj participaciji u suzbijanju socijalne isključenosti. S druge strane, državne institucije će osigurati kontinuitet pružanja usluga, što NVO-i ne mogu garantirati.

Prednosti mješovitog sistema mogu se sumirati na slijedeći način:

- Unaprjeđenje uloge i rezultata države i NVO sektora u socijalnoj zaštiti i socijalnom uključivanju;
- Jačanje finansijskih kapaciteta i održivosti NVO sektora i nadopunjavanje budžeta koji država izdvaja za socijalnu zaštitu i uključivanje putem udruživanja i usklađivanja NVO i javnih fondova što bi rezultiralo pružanjem usluga boljeg kvaliteta i veće pokrivenosti korisnika;
- Bolje i sinhronizirano ciljanje pravih potreba korisnika;
- Efikasnije i brže rješavanje problema;
- Koordinirana i harmonizirana upotreba finansijskih sredstava koje se doniraju NVO-ima iz domaćih izvora;
- Jačanje inovativnog pristupa koji je u skladu sa EU standardima u oblasti socijalnih politika.

Novi model sistema socijalne zaštite mora biti baziran na prethodnim pozitivnim iskustvima i dobrim praksama saradnje između vladinog i nevladinog sektora. Nedostaci koji proizilaze iz sistema i uslovi u kojima državne institucije i NVO-i djeluju moraju se ublažiti, ali tako da to ne utječe na dostupnost i kvalitet usluga. Korisnici se moraju konsultirati, njihove potrebe moraju biti uzete u obzir i na njih se mora odgovoriti uz korištenje svih raspoloživih sredstava i resursa, bez obzira na to da li oni pripadaju državnim institucijama ili NVO-ima. Potreba za uvođenje i institucionalizaciju ovog modela je prepoznata u nekim prethodnim zajedničkim projektima i iskustvima i za oba sektora je postalo jasno da njihova saradnja rezultira uspjehom.

Mješoviti model socijalne zaštite, koji je prethodno opisan, posjeduje velike potencijale, mogućnosti i izvore da značajno doprinese socijalnoj inkluziji građana Bosne i Hercegovine putem uspostavljanja partnerskih odnosa između Vlade i NVO-a.

9. Praktične preporuke

U cilju unaprjeđenja pružanja socijalnih usluga i adekvatnog implementiranja Strategije socijalnog uključivanja koji će rezultirati održivim i dugoročnim poboljšanjima slijedeći niz preporuka trebao bi se razmotriti i integrirati u Strategiju socijalnog uključivanja ili prpratne dokumente. Ove preporuke imaju za cilj da osiguraju nastavak partnerstva sa NVO-ima u implementaciji

Strategije socijalnog uključivanja, postizanje postavljenih ciljeva, punu odgovornost i transparentnost, napredak procesa EU integracija i, što je najvažnije, efikasno rješavanje i odgovor na potrebe ciljane populacije i krajnjih korisnika. Preporuke su slijedeće:

1. Jasno definirati NVO sektor kao ključnog partnera u implementaciji Strategije socijalnog uključivanja

Uloga NVO sektora kao ključnog partnera u implementaciji Strategije socijalnog uključivanja trebala bi se preciznije navesti. U tekst Strategije ili pratećih dokumenata treba se dodati da će predstavnici NVO-a imati status jednakog partnera sa pravima i kompetencijama da aktivno sudjeluju u donošenju odluka, određivanju prioriteta, monitoringu, evaluaciji, superviziji budžetskih raspodjela i svim drugim procesima koji su vezani za implementaciju Strategije.

2. Jasno dodijeliti NVO sektoru ulogu monitora

NVO sektor treba preuzeti ulogu monitora koji će analizirati i procesuirati informacije o efektima Strategije i njenih mjera na ciljane grupe populacije. Pripadnici NVO sektora koji budu imenovani u monitoring komisije i tijela, zajedno sa državnim predstavnicima, na ovaj bi način nadgledali transparentnost, efikasnost i odgovornost državnih institucija u implementiranju Strategije socijalnog uključivanja i funkcionirali kao mehanizam provjere i balansa koji je od vitalnog značaja za uspostavljanje demokratskog ambijenta. Ova uloga bi se, također, trebala jasno definirati u tekstu Strategije socijalnog uključivanja.

3. Uspostaviti monitoring komisije i tijela za potrošnju i raspodjele iz budžeta

Proces monitoringa zahtijeva uspostavljanje komisija i tijela za monitoring čiji će zadatak biti da kontroliraju da li se sredstva dodijeljena iz budžeta troše u skladu sa navedenom svrhom i da li se sredstvima koja se investiraju u određene programe i projekte postižu očekivani rezultati. Komisije trebaju biti obrazovane od državnih i nevladinih predstavnika koji će imati jednak status i prava što se, također, treba jasno navesti u Strategiji.

4. Uspostaviti komisije i tijela za kvalitativni monitoring

Pored finansijskog aspekta, monitoring treba da uključuje i kvalitativna mjerenja kako bi se odredio stvarni i dugoročni utjecaj programa na krajnje korisnike. Ukratko, uloga monitoring tijela bi bila provjera da li se strateški ciljevi ispunjavaju kao što je to inicijalno planirano. Ove komisije bi, također, bile obrazovane od državnih i nevladinih predstavnika koji će imati jednak status i prava.

5. Definirati kriterije za odabir NVO predstavnika koji će učestvovati u implementaciji Strategije socijalnog uključivanja

Veoma je važno odrediti kriterij odabira predstavnika NVO-a koji će učestvovati u implementaciji Strategije socijalnog uključivanja s obzirom na to da NVO-i imaju različite orijentacije i da su na različitim nivoima kada se radi o iskustvu u oblasti socijalnog uključivanja. Kriterij za odabir bi trebao definirati orijentaciju i misiju NVO-a, broj godina rada i iskustva u relevantnoj oblasti, profesionalne, ljudske i tehničke kapacitete, broj implementiranih projekata i rezultate koji su postignuti putem ovih projekata i drugih aktivnosti. Ovo će osigurati da najkompetentniji NVO-i uzmu učešće u implementaciji, što će samim tim osigurati najbolje moguće rezultate Strategije.

6. Definirati ulogu NVO sektora kao izvora informacija

Funkcija NVO-a ne bi trebala biti samo supervizorske prirode. U skladu sa funkcijom partnera, NVO-i trebaju stalno davati nove savjete i informacije o potencijalnim novim partnerima, regrutiranju volontera i privlačenju dodatnih finansijskih sredstava.

Zaključak

Kao što je predstavljeno u ovoj Studiji, sistem pružanja socijalnih usluga dosegao je tačku kada je hitna promjena neophodna i neizbježna. Strategija socijalnog uključivanja BiH je sredstvo koje će uvesti ove promjene i stoga se treba adekvatno provesti. Adekvatna i sveobuhvatna implementacija bit će moguća ako NVO sektor nastavi aktivnu ulogu u cijelom procesu implementacije Strategije, koja neće biti ograničena na njegovo uključivanje u fazu pripreme nego će se nastaviti i tokom praktične implementacije, monitoringa i evaluacije. Primjeri prethodnih strategija i razvojnih dokumenata kojima nisu postignuti postavljeni ciljevi i koji nisu dali značajnije efekte zbog neadekvatne implementacije i neuključivanja relevantnih aktera jasno ilustriraju potrebu da sve zainteresirane strane i interesne grupe budu u potpunosti uključene u implementaciju Strategije socijalnog uključivanja. Ne može se dozvoliti da još jedna važna strategija ne uspije ostvariti svoje ciljeve i svrhu zato što su broj i stanje ranjive i isključene populacije dostigli alarmantan razmjer. Navedeni ciljevi će se postići kroz zajednički rad i saradnju vladinog i nevladinog sektora, što je neophodan za Strategiju socijalnog uključivanja.

NVO sektor je najbolja garancija da će interesi i potrebe socijalno marginaliziranih i isključenih grupa biti predstavljeni. Stoga je njegova participacija u javnom sistemu od ključne važnosti. Kreativnost i fleksibilnost nevladinih organizacija jedna su od glavnih karakteristika NVO-a koje će omogućiti efikasnije, sveobuhvatnije i preciznije zadovoljavanje potreba korisnika. Korisnička populacija treba aktivnu i multiperspektivnu podršku da bi koristila sve raspoložive resurse, svoja garantirana prava i mehanizme koji su za nju izrađeni. Takva podrška može se u potpunosti pružiti pojedincima kojima je potrebna samo putem saradnje državnog i NVO sektora, odnosno kroz mješoviti sistem pružanja socijalnih usluga.

Stoga se Strategija socijalnog uključivanja se treba implementirati na osnovu mješovitog sistema, partnerstva i jednake participacije oba sektora. Samo na ovaj način slika socijalne isključenosti i siromaštva se može značajno i dugoročno promijeniti. Strategija socijalnog uključivanja treba biti prekretnica za dvije stvari: istinsku, kontinuiranu i dugoročnu saradnju Vlade i nevladinog sektora, kao i početak novog perioda u kome će se sadašnje stanje stanovništva dubinski i trajno naprijediti, te na taj način osigurati progres i stabilnost za cijelo društvo.

ANEKS I - STUDIJE SLUČAJA

STUDIJA SLUČAJA 1 – FONDACIJA LOKALNE DEMOKRATIJE

Fondacija lokalne demokratije djeluje već 14 godina, sa fokusom na zaštitu, promociju i unaprijeđenje ljudskih prava, naročito žrtava nasilja, stvaranje uslova za umrežavanje i razvoj NVO-a. Od mnogobrojnih implementiranih projekata, analizirat ćemo slijedeće:

a.) SIGURNA KUĆA - Sklonište za žene i djecu žrtve porodičnog nasilja PROJEKAT: "TI IMAS MOĆ"

Ovaj projekat traje od 2000. godine i predstavlja osnovni program Fondacije koji se fokusira na porodično nasilje i promociju udruženih aktivnosti NVO-a i institucija protiv porodičnog nasilja. Od 2000. godine Fondacija vodi Sigurnu kuću - Sklonište za žene i djecu žrtve porodičnog nasilja koja ima kapacitet za 35 korisnika (15 žena i 20 djece). Projekat se odvija u zajednici i bazira na pravima žena, djevojaka i djece koja su žrtve porodičnog nasilja. Promovira potrebu za pravnim, medicinskim i socijalnim promjenama koje su usmjerene na smanjivanje nasilja i stvaranje novih uslova u kojima će žrtva biti zbrinuta i u kojima će joj se pružiti neophodna psihološka i socijalna pomoć. Od početka, projekat pruža neophodnu direktnu psihološku i socijalnu podršku ekstremno ranjivim kategorijama žena, djevojaka i djece, pružajući im smještaj u Sigurnoj kući.⁵⁴

⁵⁴ <http://www.fld.ba/>, (Pristupljeno 14. februara 2011.)

b.) Sklonište za djevojke žrtve nasilja PROJEKAT: " TI TO MOŽEŠ"

Ovaj projekat se fokusira na djevojke koje su žrtve nasilja i implementira se od 2002. godine. Sklonište ima kapacitet za 8 - 10 djevojaka koje su žrtve emocionalnog, fizičkog i seksualnog nasilja (trgovina ljudima, incest, prostitucija, silovanje). Primarni cilj je pružanje direktne zaštite djevojkama žrtvama nasilja. Projekat se fokusira na bh. građanke starosti između 12 i 18 godina. U skloništu se djevojkama pruža psihološka i socijalna rehabilitacija (grupne i individualne terapije), kao i resocijalizacija (nastavak obrazovanja, reintegracija u društveni život i drugo). Sklonište za djevojke je jedino u Bosni i Hercegovini i ne postoji druga institucija koja se brine za ovu grupu stanovništva.

c.) SOS crvena telefonska linija - Telefonska linija za žrtve nasilja

Ovaj projekat se implementira od 2004. godine. Nakon četveromjesečnog treninga 15 volontera otvorena je SOS crvena telefonska linija koja omogućava građanima da prijave bilo koju vrstu nasilja i dobiju informacije o tome kako da riješe problem, odnosno kome da se obrate za pomoć. Do 2010. godine, 7.541 građanin je zvao SOS crvenu liniju.⁵⁵

⁵⁵ Ibid.

STUDIJA SLUČAJA 2 – CENTAR ZA MLADE I DJECU SA POSEBNIM POTREBAMA “LOS ROSALES” MOSTAR

Gradnja “Los Rosales” centra počela je 1996. godine uz pomoć Kraljevine Španije. U prvoj fazi izgrađena je Specijalna osnovna škola koja je počela sa radom 1997. godine. U to vrijeme, škola je imala 16 zaposlenika i 42 studenta sa različitim specijalnim potrebama (blaga i umjerena mentalna retardacija, Downov sindrom, cerebralna paraliza, autizam, hiperaktivnost, smetnje sa sluhom, kombinirane smetnje, i drugo). Ipak, bilo je evidentno da škola neće moći zadovoljiti potrebe sve djece i mladih sa specijalnim potrebama u Hercegovačko-neretvanskom kantonu i škola se postepeno transformirala u centar. Događeni su i opremljeni objekti za obdanište, profesionalne-rehabilitacijske radionice i zgrade za stanovanje, te formiran tim od 25 uposlenika kako bi se bolje odgovorilo na potrebe štićenika Centra.

Danas “Los Rosales” centar uključuje slijedeće objekte:

- Obdanište “Kolibri”
- Osnovnu školu
- Objekte za stanovanje “Liman” koji pružaju stalni porodični smještaj za 12 osoba zajedno sa SOS mamom i tatom
- Radionice (drvo, keramika, tekstil i pletenje, cvijeće)⁵⁶

⁵⁶ Švicarska agencija za razvoj i saradnju. (2007.). Civilno društvo u jačanju socijalne inkluzije. (strana 84-88). Sarajevo: Jasna Rebac

Centar ima 150 korisnika starosti između 3 i 49 godina, ali ovaj broj varira tokom godine. Korisnici su različite vjerske i etničke pripadnosti, socijalnog porijekla, mjesta stanovanja i imaju različite smetnje. Centar osigurava dnevni prijevoz za 42 korisnika koje prate roditelji, dok njih 15 koristi javni prijevoz za koji dobivaju naknadu. Svi korisnici imaju obrok u Centru, zaštitnu odjeću, alat i materijale za rad. Centar zapošljava 32 radnika, 5 volontera i 2 asistenta.

“Los Rosales” centar organizira različite treninge za svoje štićenike, njihove roditelje i zaposlenike koji imaju slijedeći cilj:

- Promovirati pristup stabilnom i visoko-kvalitetnom zapošljavanju za žene i muškarce sa posebnim potrebama;
- Povećati integraciju i zapošljavanje koristeći prilike socijalne ekonomije;
- Doprinijeti smanjenju siromaštva putem socijalnog uključivanja;
- Pružiti obuku za izradu malih predmeta (nakit, keramika, pletenje, slikanje, cvjetni aranžmani i drugo);

Centar, također, raspolaže igralištem, muzičkom opremom, laboratorijama za psihologiju i pedagogiju, učionicama, fiskulturnom salom i zonom za stanovanje. Aktivnosti Centra uključuju pružanje socijalnih usluga za pojedince i grupe, kao što su individualni i grupni tretman, stručna terapija, socijalna rehabilitacija, profesionalna orijentacija, zaštitno zapošljavanje, socijalna integracija i drugo.⁵⁷

⁵⁷ Ibid.

STUDIJA SLUČAJA 3 – UDRUŽENJE “VAŠA PRAVA”

Udruženje „Vaša prava“ u Bosni i Hercegovini je vodeća nevladina organizacija koja pruža besplatnu pravnu pomoć na cijeloj teritoriji Bosne i Hercegovine. Glavni ciljevi Udruženja su:

- Zaštita i efikasna realizacija individualnih prava korisnika putem pružanja besplatne pravne pomoći koja omogućava pristup pravdi bez diskriminacije bilo koje vrste;
- Pružanje informacija i edukacije o pravnim regulativama, pravima i obavezama korisnika;
- Doprinos jačanju legislative, vladavine prava i civilnog društva;
- Pružanje besplatne pravne pomoći i savjeta, zastupanje korisnika na sudu, pred državnim institucijama i tijelima u skladu sa relevantnim zakonima i međunarodnim instrumentima za zaštitu ljudskih prava, pružanje drugih oblika pravne pomoći sa ciljem zaštite prava i interesa korisnika.

Program besplatne pravne pomoći Udruženja “Vaša prava” uključuje pružanje pravne pomoći i savjeta o radnom pravu, imovinskim odnosima, porodičnom pravu, socijalnim pravima, statusnim pravima, penziono-invalidskom osiguranju i pravima izbjeglica iz Republike Hrvatske. Program obuhvata različite kategorije korisnika od najranjivijih, kao što su izbjeglice, raseljene osobe, manjinski narodi, tražitelji azila, žrtve trgovine ljudima i lokalno ranjivo stanovništvo. Udruženje kroz mrežu kancelarija i mobilne timove pokriva veliki dio teritorije BiH.

Od 1996. godine Udruženje “Vaša prava” je pružilo besplatnu pravnu pomoć za oko 450.000 izbjeglica, povratnika, raseljenih osoba, manjinskih grupa i grupa ranjivog domicilnog stanovništva u pravnim stvarima, kao što su: povratak imovine, ostvarivanje socijalnih, ekonomskih i kulturnih prava, diskriminacija u pristupu zapošljavanju, različitim uslugama, obrazovanju, socijalnoj zaštiti, zdravstvenoj zaštiti, kao i drugim pravima koja garantiraju Evropska konvencija o ljudskim pravima i osnovnim slobodama i drugi međunarodni pravni dokumenti.⁵⁸

⁵⁸ <http://www.vasaprava.org/>, (Accessed February, 14, 2011.)

STUDIJA SLUČAJA 4 – UDRUŽENJE “ŽENE ZA ŽENE INTERNACIONAL” BOSNA I HERCEGOVINA

Udruženje “Žene za žene Internacional” u Bosni i Hercegovini je dio globalne mreže lokalnih NVO-a koji rade u osam postratnih i postkonfliktnih zemalja. Udruženje radi sa ženama koje su preživjele rat, koje pate od fizičkih i emotivnih trauma, koje su siromašne i socijalno isključene. Udruženje organizira jednogodišnje programe na kojima se žene educiraju o svojim pravima i tome kako postići da se njihova prava poštuju kod kuće i u lokalnim zajednicama. Educiraju se i o poslovnim vještinama i vođenju posla tako da mogu naći zaposlenje ili započeti malu poslovnu aktivnost i izdržavati svoje porodice. Program je organiziran u tri etape, prateći progres žene u pristupu izvorima i znanju:

1. **Stvaranje svjesnosti:** Unaprjeđivanje pristupa žena znanju o njihovoj vrijednosti i značaju prava žena i njihove uloge u društvu;
2. **Promoviranje promjene ponašanja:** Poticanje voljnosti žena da aktivno donose odluke u svojim porodicama i zajednici, da primjenjuju znanje kako bi održale psihičko i psihološko zdravlje, da formiraju ili se pridruže grupama žena ili grupama u zajednici i iskoriste ekonomske prilike;
3. **Omogućavanje djelovanja:** Pružanje prilika da se razviju individualni i grupni planovi za djelovanje koji će omogućiti ženama da postanu aktivne građanke pojedinačno ili uz solidarnost sa drugim ženama. Osim toga, ženama se pruža podrška i pristup osnovnim uslugama, kao što su mikro-krediti, pravna pomoć, prilike za saradnju i zapošljavanje i društveno umrežavanje.⁵⁹

⁵⁹ <http://www.womenforwomen.org/global-initiatives-helping-women/help-women-bosnia-herzegovina.php>, (Accessed February, 14, 2011.)

Glavni rezultati jednogodišnjeg programa su slijedeći:

- Žene su u mogućnosti stvoriti prihod;
- Žene stječu samopouzdanje i emotivno i psihički se bolje osjećaju;
- Žene postaju donositelji odluka u svojim porodicama i zajednicama;
- Žene stvaraju svoje društvene i sigurne mreže;

Udruženje “Žene za žene Internacional” počelo je sa radom u Bosni i Hercegovini 1994. godine tokom rata kao lokalna NVO i nastavilo svoje aktivnosti i nakon što se rat završio. Od su tada su programi koje Udruženje provodi pomogli više od 29.000 žena u 60 zajednica u Bosni i Hercegovini. Postignuti su slijedeći rezultati:

- 70% učesnica programa unaprijedilo je svoje emotivno stanje;
- 96% je završilo program sa znanjem o svojim pravima;
- 95% aktivno učestvuje u donošenju glavnih odluka u domaćinstvu;
- Više od pola učesnica koje su završile program trenutno štede novac kako bi investirale u svoju budućnost.⁶⁰

⁶⁰ Ibid.

Bibliografija

1. Akademska mreža evropskih eksperata za invalidnost. (2009.). Implementacija EU strategija za socijalno uključivanje i socijalnu zaštitu u evropskim zemljama u vezi sa jednakošću za ljude sa invaliditetom. Leeds: UK. Pristupljeno 22. novembra 2010., <http://www.disabilityeurope.net/content/pdf/ANED%20Task%207%20report%20Social%20Inclusion%20final%2020-05-09.pdf>
2. Vijeće Evrope, Evropska socijalna povelja (1996.) Strazbur: Francuska. Pristupljeno 11. septembra 2010., <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/163.htm>
3. Vijeće ministara BiH i Direkcija za ekonomsko planiranje. (2009.). Strategija socijalnog uključivanja Bosne i Hercegovine (nacrti dokument). Sarajevo: BiH. Pristupljeno 5. oktobra 2010., http://www.dep.gov.ba/razvojni_dokumenti/socijalne_ukljucenosti/Archive.aspx?template_id=71&pageIndex=1
4. Vijeće ministara BiH. (2003). Srednjoročna razvojna strategija Bosne i Hercegovine (PRSP) 2004.-2007. Sarajevo: BiH. Pristupljeno 5. oktobra 2010., http://www.dep.gov.ba/dokumenti_politika/srednjorocna_razvojna_strategija/?id=51
5. Vijeće Evropske unije i Evropska komisija. (2009.). Zajednički izvještaj o socijalnoj zaštiti i socijalnom uključivanju. Brisel: Belgija. EPSCO (Employment, Social Policy, Health and Consumer Affairs). Pristupljeno 17. oktobra 2010., http://ec.europa.eu/employment_social/spsi/docs/social_inclusion/2009/cons_pdf_cs_2009_07503_1_en.pdf
6. Odjel za međunarodni razvoj, Nezavisni biro za humanitarna pitanja i Bricks Sinclair& Associates. (2005.). Kvalitativna studija 3-Zapošljavanje, pružanje socijalnih usluga i nevladin sektor: Status i perspektive za BiH, Analiza i implikacije za politike. Sarajevo:BiH
7. Evropska komisija. (2008.). Izvještaj o monitoringu napretka prema ostvarenju ciljeva Evropske strategije za socijalnu zaštitu i socijalno uključivanje. Brisel: Belgija. Pristupljeno 22. novembra 2010., http://ec.europa.eu/employment_social/spsi/docs/social_inclusion/2008/omc_monitoring_en.pdf
8. Evropska fondacija za unaprjeđenje uslova života i rada (2003.). Socijalno uključivanje: Lokalna partnerstva sa civilnim društvom. Luksemburg. Pristupljeno 9. oktobra 2010., <http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2003/77/en/1/ef0377en.pdf>
9. Evropska komisija, Generalni direktorat za zapošljavanje, socijalna pitanja i jednake mogućnosti (2010.). Socijalna agenda 23 – Evropska godina 2010.: Borba protiv siromaštva i socijalne isključenosti, Brisel: Belgija. Pristupljeno 22. novembra 2010., <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=750>
10. HTSPE Ltd. UK i Kronauer Consulting. (2008.). Analiza institucionalne saradnje između vladinog i nevladinog sektora u BiH. Sarajevo: Žeravčić, G.
11. HTSPE Ltd. UK i Kronauer Consulting. (2009.). Civilno društvo, *Prilozi* za izradu strategije za uspostavu stimulativnog okruženja za razvoj civilnog društva u Bosni i Hercegovini. Sarajevo: Bišćević, E., i Žeravčić, G.
12. HTSPE Ltd. UK. (2009.). Prijedlog praktične politike jačanja uloge civilnog društva u procesu kreiranja javnih politika u Bosni i Hercegovini. Sarajevo: Arapović. A., Raić, Zgonjanin, B., Đukić B. i drugi
13. ICVA (2005.). Izvještaj o monitoringu nevladinih organizacija. Sarajevo: BiH. Pristupljeno 11. novembra. 2010., <http://www.icva-bh.org/bos/docs/nvofin.doc>
14. Nezavisni biro za humanitarna pitanja. (2009.). Pilot istraživanje: Prioriteti i načini distribucije dodjele opštinskih/općinskih sredstava za nevladine organizacije u BiH. Sarajevo: Macura, R., Biberdžić, R., Kekić, Nj. i Saračević, D.

Tatjana Slijepčević stekla je zvanje magistra iz oblasti međunarodnih odnosa i evropskih studija na *Institut Européen des Hautes Etudes Internationales (IEHEI)* u Nici. Obrazovanje je nastavila na Georgetown univerzitetu u SAD, gdje je pohađala specijalizirani program za javnu politiku, političku ekonomiju i konstitutivnu interpretaciju, i stažirala na Institutu za svjetsku politiku u Vašingtonu. Dodiplomsko obrazovanje je stekla na Filozofskom fakultetu u Sarajevu gdje je diplomirala na Odsjeku za orijentalnu filologiju i Odsjeku za engleski jezik i književnost. Njeno radno iskustvo obuhvata rad u međunarodnom, vladinom i nevladinom sektoru u zemlji i inostranstvu.

15. Nezavisni biro za humanitarna pitanja. (2009.). Šta da se radi? Socijalna uključenost i civilno društvo – Praktični koraci. Sarajevo: Ranka Ninković-Papić (urednica)
16. Nezavisni biro za humanitarna pitanja. (2009.). Analiza NVO sektora iz perspektive socijalnog uključivanja. Sarajevo: Ibrahimagić, M.
17. Nezavisni biro za humanitarna pitanja. (2009.). Jačanje profesionalnih kapaciteta nevladinih organizacija. Sarajevo: Ranka Ninković-Papić (urednica)
18. INTRAC. (1996.) NVO, civilno društvo i država: Izgradnja demokratije u tranzicionim društvima. Oxford:Clayton
19. Fond otvoreno društvo, Bosna i Hercegovina. (2001.). Međunarodne politike podrške zemljama jugoistočne Evrope -Lekcije (ne) naučene u BiH. Sarajevo. Papić, Ž. (urednik)
20. Fond otvoreno društvo, Bosna i Hercegovina.(2006.). Procjena demokratije u Bosni i Hercegovini, Sarajevo: Dizdarević, S., Sali-Terzić, S., Huremagić.R., Ademović, N. i drugi.
21. Švicarska agencija za razvoj i saradnju. (2007.). Civilno društvo u jačanju socijalne inkluzije. Sarajevo: Papić, Ž.
22. Razvojni program Ujedinjenih naroda. (2007.). Nacionalni izvještaj o humanom razvoju. Sarajevo: Fetahagić, M., Hrbač, B., Memić, B., Ninković, R., Pašalić-Kreso, A., Somun-Krupalija, L., i Živanović, M.
23. Razvojni program Ujedinjenih naroda. (2007.). Smanjenje siromaštva u Srbiji, Uloga civilnog društva. Beograd: Brašić K.

Fond
otvoreno društvo
Bosna i Hercegovina

Fond otvoreno društvo BiH pokrenuo je Program podrške istraživanjima u oblasti javnih politika početkom 2004. godine. Osnovni cilj programa je unaprijeđenje istraživanja i analize javnih politika kako bi se potaknuo argumentovani dijalog i razvio takav način donošenja odluka u oblasti javnih politika koji će počivati na relevantnim informacijama i realnim opcijama.

Program obuhvata edukaciju iz oblasti istraživanja javnih politika, stipendije za istraživače i mentorstvo u toku istraživanja. Do sada je, u okviru ovog programa, stipendirano 73 istraživača.